

Mgr. Vít KAZMAR

SÍŤ POHLEDŮ. Ironie a romantismus v díle Luise Borgese a Julia Cortázara

DISERTAČNÍ PRÁCE

FF UK

Ústav románských studií

I kdyby práce Mgr. Víta Kazmara podávala pouze to, co shrnuje její název, i tehdy by ji bylo možné pokládat za více než zdařilou. Avšak Kazmarova disertace zahrnuje mnohem více než to, jakkoli tím nijak nepopírá svůj název. Stručně řečeno: jde v ní o mimořádně precizní re-konstrukci jak rámce, tak ústředních pojmů, témat či motivů, v němž a skrze něž lze přistupovat k výkladu díla Jorge Luis Borgese a Julia Cortázara. Hluboká znalost textů primární i sekundárních – chtělo by se skoro říci: paradoxně – umožňuje originální interpretaci díla obou autorů (jak v celku, tak v detailech), protože ukazuje, že východisko od komplexního konceptu „romantické ironie“ dává smysl – za předpokladu, že je tento koncept osvětlen, jak pokud jde o jeho genezi (a historické proměny v jeho chápání), tak pokud jde o jeho systematickou situovanost v různých souvislostech (rétorika, dějiny literatury, filosofie atd.). Právě tento předpoklad však Kazmarova práce naplňuje až exemplárním způsobem. Širší rámec pak ovlivňuje i metodické rozhodnutí: nejde o hledání vlivů, nýbrž o odkrývání souvislostí, analogií, ohlasů. Toto rozhodnutí pak vede k místy až mikro-monografickému zpracování blízkých autorů a relevantních pojmů. Což ovšem Vít Kazmar ve své disertaci činí s důsledností sobě vlastní, takže referenčním rámcem je zde antika, osvícenství, německá klasika a evropská romantismus jakož i celý moderní korpus teoretiků, přesahující až k tzv. postmoderně (Paul de Man, Linda Hutcheon a další) – a nevyhýbá se ani zmínce o Foucaultovi a Derridovi (čtenáři Dona Quijota). Jakkoli je množství odkazů značné, nepůsobí dojmem tříště, protože každý z nich zaujímá jasně vymezené místo v argumentaci, ze které nevybočuje.

Centrálním momentem této argumentace je samo vymezení (romantické) ironie: historická geneze pojmu totiž v ironii odkrývá různé, často až velmi různé aspekty – a právě tato různost aspektů dovoluje autorovi disertace zkoumat texty Jorge Luis Borgese a Julia Cortázara z právě tak různých perspektiv, které jsou nicméně stále komplementární právě proto, že je vypreparoval ze struktury ironického postoje či gesta samého. V kontextu rétoriky například ironie odkazuje spíše k práci s textem, což se pak propojuje například v motivu dvojníka, zrcadla či heteronymie v rovině fabule.

Jakkoli je práce zasvěcena odkrývání spojitostí, nezastírá rozdíly mezi oběma interpretovanými autory. Velmi pěkně je to vidět třeba tam, kde Vít Kazmar rozebírá specifickou formu borgesovské ironie, kterou je *understatement* či litotés, a mnohem dramatičtější podobu ironie u Cortázara, Vystihuje takto rovněž i rysy obecné, například dva základní „pohyby“ ironie, vertikální a horizontální, což je rozlišení, které zpřehledňuje jinak nepřehledné množství konkrétních „složek“ ironie tím, že je od sebe oddělí, jakkoli přitom budou stále podržovat svůj vztah ke společnému východisku. Ale takto precizních rozborů a promyšlených kroků v argumentaci je v práci mnohem více stejně jako originálních postřehů či odkazů (viz například exkurs o rozestupu mezi řečí a významem v souvislosti s hermeneutikou a jejími dějinami, potěší zmínka o S. Lemovi anebo Jankelévitchovi).

Práce se samozřejmě blíže zabývá i německou romantikou a Schlegelem, tedy konceptem právě *romantické* ironie *strictu sensu*, což, jak již sám název práce napovídá, je koncepce pro práci základní, jakkoli třeba u Schlegela ne vždy jednoznačně a jasně vymezená a jakkoli ani její „romantický“ kontext není zcela zřejmý. Vít Kazmar samozřejmě ví o souvislosti s německou filosofií, to jest s problémem reflexe a zejména s raným Fichtem a snaží se i zde vnést do komplexního problému jasno. Myslím, že se zdarem.

Jako čtenář a nikoli literární vědec mohu pouze dosvědčit, že číst Borgese a Cortázara se po podrobném studiu této disertace stává novým zážitkem, a to tím spíše, že sám Vít Kazmar sám je příkladným čtenářem, který je schopen v literárním textu –

poučen různými teoriemi – objevovat více než jen to, co je na první pohled nápadné (a to, co je na první pohled nápadné, kompetentně problematizovat). O tom, že práce je znamenitá, svědčí i fakt, že mne přiměla k otázkám, které by mne bez ní nenapadly. Jen stručně shrnu:

1. Vztah vertikálního a horizontálního (uvnitř pojmu ironie) je nepochybně zcela zásadní, ale zdá se mi, že Vít Kazmar (snad právě proto, že je veden analogiemi) chápe onen vertikální směr (tím, že jej chápe jako „pohyb“) spíše jen jako „směřování“, které je v podstatě kontinuální (změna hlediska postupnou transformací, „spáčí se stává snem“, s. 118) a že by možná bylo dobré někdy onu vertikalitu chápat v určitých případech radikálně jako *nesouměřitelnost* rovin. Myslím, že to by odpovídalo Schlegelovi, pokud problém, který je za konceptem romantické ironie skryt, je otázka: jak se vůbec může nekonečno (absolutno) manifestovat v konečném (k tomu patrně odkazuje i romantické chápání „fragmentu“). Ale tím nechci popřít, že například „litotés“ je figura odkazující k „sebeomezování“ – pokud by ale šlo jen o zadržování entuziasmu, možná by pak zaniklo, že jde rovněž o nesouměřitelnost ironického gesta.

2. Není vyloučeno, že právě tuto nesouměřitelnost akcentoval W. Benjamin ve své práci o pojmu umělecké kritiky v romantice, což by ale znamenalo, že v tomto konceptu jde rovněž o „vytržení“ z empirických dějin (tedy nesouměřitelnost dějin a absolutna) – to nápadně souvisí s tím, co je vyloženo v kapitole o hvězdě, která neví, že je součástí Malého vozu – totiž s pojmem „konstelace“, který ruší dějiny. Do jaké míry je toto ještě slučitelné s konceptem romantické ironie, netuším – ale myslím, že nějaká souvislost tu je.

3. Ironickou dialektičnost, zdvojení či svár (s. 29) by bylo lze chápat i jako „pragmatickou či performativní kontradikci“ (říkám něco a svou výpovědí popírám to, co říkám), což by znovu naznačovalo, že mezi rovinami, jež jsou ve hře v ironii, jde o nesouměřitelnost (až k extrémní podobě aporie - Borges?). A je pak samozřejmě otázka, zda je to totéž jako devíza modernistických literárních postupů: nejen vyprávět, ale vyprávění také předvádět. (V jiné oblasti s něčím takovým pracuje Gregory Bateson skrze své „metalogy“.)

Ale opakuji: toto jsou otázky – a snad i ony míří k onomu „ohnisku“, k němuž různé aspekty ironie ukazuje (s. 61) Nadto tyto otázky kladu s vědomím, že si je vynucuje mnohem konzervativnější interpretace pojmu ironie, kterou nechci autorovi vnucovat. Naopak: velmi mne těší, že se mu podařilo nalézt mnohem originálnější způsob pohledu.

Moje hodnocení je velmi snadné: práci pokládám za výbornou a doporučuji ji k obhájení.